

АРХІТЕКТУРНІ ЗМІНИ ЖОВКІВСЬКОГО ЗАМКУ – ОБОРОННОЇ СПОРУДИ ЧАСІВ ЯНА СОБЕСЬКОГО

У статті простежено історію архітектурних перетворень Жовківського замку за часів Яна Собеського. Зокрема, охарактеризовано стан замку в окреслений історичний період на підставі відомих планів, інвентарних описів, фінансових книг та інших письмових джерел. Здійснено спробу реконструкції вигляду досліджуваного об'єкта із залученням археологічно-архітектурних досліджень, проаналізовано й доповнено перелік робіт та встановлено майстрів, задіяних при Жовківському замку. Визначено основні перетворення в палацовому корпусі і прилеглих вежах, імовірний час спорудження великих парадних сходів, окреслено роботи коло замкового арсеналу та парку, визначено перелік внутрішніх оздоблювальних робіт.

Ключові слова: Жовква, замок, палацовий корпус, парк, арсенал.

Жовківський замок – пам'ятка із множинним нашаруванням архітектурних змін упродовж чотирьохсот років. Більшість відомостей до будівельного аспекту його історії описові та фрагментарні й, у кращому разі, констатують конкретні історичні події чи окремі факти перебудов. У літературі не зазначено ескізно-планувальних проектів будівництва чи перепланування замку XVII ст. Поза тим, ранній період функціонування Жовківського замку практично не відображений в джерелах фінансово-господарського характеру. Досі зафіксовано єдиний давніший, фрагментарний опис замку 1671 р. (*Gębarowicz, 1973: 117–123*), укладений з приводу вступу на посаду нового бургграфу. Докладніші інвентарі наповнення парадних приміщень, відомі починаючи від 80-х років XVII ст. (*Gębarowicz, 1973: 123–127, 144–146, 164–172, 172–195*). Натомість, детальні описи замку укладались, починаючи з 1743 р. (*Bernatowicz, 2009: 49–67*).

Перші спроби реконструктивного опису Жовківського замку XVII–XVIII ст. на підставі документальних джерел здійснили Александер Чоловський (*Czółowski, 1892: 128–132*), Мар'ян Осінський (*Osiński, 1933*), Роман Афтаназій (*Aftanazy, 1990: 562–594*), Адам Мілобєндський (*Milobędzki, 1980: 398–399*), Тадеуш Бернатович

П'єх Наталія Романівна, здобувач відділу історії середніх віків Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, магістр архівознавства, м. Жовква.

© П'єх Н. Р., 2019

(Bernatowicz, 2009) та ін. Здебільшого, дослідники послуговувались обмеженим колом джерел, що не давало можливості повніше відтворити цілісну картину вигляду замку XVII ст. Зокрема, Тадеуш Маньковський (*Mańkowski, 1948: 133*) на підставі відомих йому книг видатків королівської каси 1685–1694 рр. стверджував, нібито перебудови в замку відбувалися, починаючи з 1685 р. Натомість, відомо про цілий ряд будівельно-оздоблювальних робіт, здійснених задовго до наведеного дослідником року (*Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (далі – НГАБ). – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282, 2475, 2612*).

Дещо прояснив ситуацію стосовно архітектурних форм Жовківського замку вніс опублікований 1998 р., так званий план Антоніо Кастеллі, виявлений у “Центральном государственном историческом архиве Санкт-Петербурга” (*Bernatowicz, 1998: 203–213*), який відображає розпланування замку на рівні першого поверху з призамковим парком та лазнями. Однак на ньому відсутні будь-які позначення щодо дати створення й автора. Опираючись на низку історичних фактів, Т. Бернатович був схильним вважати ймовірною датою виконання період між 1740 та 1742 рр., підкріплюючи це тезою про початок будівельних робіт в замку у цей час за нового власника Міхала Казімежа Радзівіла. Доволі дискусійним залишається питання стосовно авторства плану, який Т. Бернатович приписав архітектору А. Кастеллі (*Osiński, 1933: 130*), Посилаючись на його роботи при дворі королеви Собоєських, а згодом й М. К. Радзівіла. Це припущення ґрунтується на документальних свідченнях стосовно виконання будівельних робіт у замку за його участю впродовж 1741–1742 рр. Діяльність цього архітектора у Жовкві також документально засвідчив Володимир Александрович (*з особистих нотаток В. Александровича*), відшукавши відомості щодо відбудови 1741 р. однієї з веж, пошкодженої пожежею (*з особистих нотаток В. Александровича*). У джерелах згадано й про інші його роботи, пов’язані із закінченням великих парадних сходів до палацового корпусу, а також будівництвом “помаранчарні” (*ЛННБ. – Ф. 141. – Оп. 1. – Спр. 485. – Арк. 15*). До кінця не зрозуміло, чи архітекторові вдалося реалізувати розпорядження М. К. Радзівіла, зважаючи на зміст іншого документу, датованого 1753 р., де викладено перелік необхідних матеріалів для будівництва нових парадних сходів з відкритими галереями палацового корпусу в контексті інших робіт при замку (*AGAD. – Zbiór A. Człowskiego. – Sygn. 404. – S. 145*). Зі змісту першоджерела стає зрозумілою

професійна обізнаність автора з підрахунком обсягів будівельних матеріалів, а також термінів виконання робіт. Очевидно, спорудження великих парадних сходів й прилеглих до них відкритих галерей стало справою рук уже іншого архітектора, оскільки А. Кастеллі помер 1747 р. Фактично, встановлення автора виконання плану наразі залишається відкритим. Поза тим, достеменно невідомо, для чого він призначався, можливо, його метою було відображення робіт з перепланування замку або ж він цілком міг слугувати як наочним відображенням стану споруди на час передачі між спадкоємцями.

Опублікований план, значною мірою, відповідає змісту тексту інвентарного опису 1743 р. (*ЛННБ. – Ф. 141. – Оп. 3. – Спр. 485. – Арк. 1–8*), який фактично окреслює стан замку у пізній королівський період, зважаючи на занотовані в ньому ще збережені мармурове мощення, барокове оздоблення стель, розпланування парадної частини замку. Крім того, ще одним аргументом на користь цієї тези виступає не надто активна будівельна діяльність королеви при замку після смерті їх батька. Якщо Костянтин Собеський проводив деякі роботи у 1709 та 1720-х роках (*Grzegorzewska, 1887: 207; НБ ЛНУ. – Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка. – Ф. 1. – Спр. 605 III. – Арк. 160*), то Якуб Людвік у порівнянні з братом, не здійснював значних змін. Крім того, на початку 40-х років XVIII ст. М.К. Радзівіл не планував значних перепланувань і перебудов, оскільки його найбільша будівельна активність припала на 50-ті роки XVIII ст., що засвідчують записи із книг господарських розпоряджень князя, опублікованих М. Осінським (*Osiński, 1933: 130–137*).

Згідно із загальноприйнятою думкою в історіографії досліджуваного об'єкту, первісно замок збудовано у вигляді квадрата, де чотири корпуси (палацовий, гостьовий, кухонний та корпус від міста) об'єднані між собою оборонними мурами. По кутах зведено чотири наріжні вежі, а також надбрамну вежу зі сторони міста, до якої провадив звідний дерев'яний міст через фосу (*ЛННБ. – Ф. 141. – Оп. 3. – Спр. 485. – Арк. 8*). На початку 80-х років XVII ст. здійснено перепланування замку, влаштовано закриті галереї, які комунікували усі чотири корпуси між собою.

Посилаючись на інвентарний опис замку 1671 р., що характеризує ранній етап господарювання Я. Собеського, відзначимо присутність на той час рис оборонної споруди. Деякі дослідники описували вигляд замку на підставі цього документа, тому буде зайвим усе це

знову дублювати (*Aftanazy, 1990: 572; Bernatowicz, 1998: 21*). Більшість з них схилились до думки, що в першоджерелі описано лише палацовий корпус та частково окреслено одну з частин замку. Проте, детально ознайомившись із його текстом, стає зрозумілим, що в ньому побіжно, не деталізовано згадано увесь замок. Досі не викликав запитань текстовий фрагмент інвентаря, який стосується трьох наріжних веж, замість чотирьох, як прийнято вважати. Крім того, в описі однієї з них додано уточнююче означення – “w ktorej gyszowanie” (“в якій рштування”) (*Gebarowicz, 1973: 122*), що засвідчує проведення там якихось робіт чи перебудов. Цю тезу підтверджують пізніші записи в рахункових книгах стосовно будівельних робіт у західній вежі, а також закінчення південної. Так у 1681 р. із королівської каси мулярам видано кошти на завершення другої башти від фільварку (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282. – С. 128*), тоді ж замовлено роботи по піднесенню комина на башті від каплиці (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282. – С. 122*). Так виглядає, що до 70 років XVII ст. дві наріжні замкові вежі – східну та північну, уже перебудовано з бастей. Надбрамна вежа із в’їзним вузлом, згідно з даними архітектурно-археологічних досліджень первісно теж була значно нижчою за сучасну (*Лукомський, Іванишин, 2009*). Ймовірно, на початковому етапі функціонування замку на місці південної та західної наріжних веж теж влаштовано бастей, про що свідчать глибокі, масивні фундаменти з товстими стінами на рівні цоколя.

Жовківський замок був добре фортифікований кількома лініями оборонних укріплень: ровом та валом, з північної сторони підступи до нього охороняли став і річка. Як засвідчують дані найновіших археологічних досліджень, не весь замок оточував рів шириною 6 м. Тут мала місце асиметрична система бастіонних укріплень. Класичним проявом оборонної споруди стала відсутність віконних прорізів на зовнішніх стінах кухонного, гостьового корпусу та корпусу від міста, натомість на рівні другого ярусу влаштовано бійниці. Великі парадні вікна влаштовані лише в палацовому корпусі початково, що пов’язувалось із наявністю з південно-західної сторони замку передполя, яке завершувалось фосою із влаштованою в ній симетричною системою дерев’яного частоколу (*Іванишин, 2017*). Вищенаведені факти нашоують на низку висновків стосовно первісної форми замку, який являв собою класичну оборонну споруду чотирикутної форми, із чотирма наріжними бастеями та в’їзною брамою, яка з плином часу теж була змінена. Господарсько-житлова частина мала

значно скромніший вигляд, а деякі її частини мали тимчасовий характер. Вигляд замку, відображений в інвентарних описах, починаючи із 1743 р. та на плані А. Кастеллі, став результатом діяльності не одного покоління власників. Певні уявлення про первісний вигляд окремих складових замкового комплексу дозволяють сформулювати результати археологічних досліджень, які упродовж багатьох років провадять Ю. Лукомський та Т. Іванишин на території Жовківського замку та його оборонних споруд. Встановлено, що фундаменти гостьового корпусу мають достатню глибину залягання для будівництва капітальної будівлі, тоді як внутрішні фундаменти кухонного корпусу глибиною лише 25 см, початково не розраховувались на спорудження двоповерхової споруди. Ймовірно, внутрішня господарська прибудова була тимчасовою, одноповерхового типу, що прилягла до оборонної стіни із односхилим дахом.

Одним із дискусійних архітектурних аспектів у дослідженні Жовківському замку, залишається покрівельний матеріал дахів замкового комплексу за часів Собеських. Зокрема, М. Осінський, дещо перебільшив пишність його зовнішнього вигляду (*Osiński, 1933: 74*), стверджуючи про масове застосування білої бляхи у покрівельних роботах. В інвентарі 1743 р. чітко сказано, що усі корпуси замку були накриті керамічною дахівкою, місцевого виробництва (*ЛННБ. – Ф. 141. – Оп. 3. – Спр. 485. – Арк. 8*), а великі парадні сходи разом із прилеглими галереями – дерев'яним гонтом. Вежі, як засвідчує зміст документа, справді мали пишніше оздоблення та були вкриті білою бляхою. Дві з них, що від міста, мали пишне завершення з позолоченими галками, щитами та хрестами. Натомість, башти зі сторони парку, зважаючи на їх конструкцію із кошином, виведеним по середині даху, виглядали значно скромніше.

З кінця 70 років та протягом 80 років XVII ст. замок змінив свій вигляд, набувши нових форм та функцій. Тут відбулись колосальні перебудови, спричинені кількома факторами. В першу чергу, це зміна статусу власника замку Яна III, якого у 1676 р. обрано королем Речі Посполитої. Також потрібно зазначити зміни ренесансу на бароко, який активно проявляв себе в архітектурі та мистецтві того часу. Жовківський замок був винятком, де новий стиль активно впроваджувався не лише в інтер'єрах, а й в зовнішніх архітектурних формах. Роботи виконували різні групи майстрів: краківські на чолі з придворним архітектором, Петром Бебером;

львівські майстри; до робіт в замок також залучались місцеві малярі та ремісники, які діяли на підставі одноразових чи багаторазових замовлень.

На початку 1680 років розпочато будівництво кабінетів, роботи біля першого розпочались у 1681 р., другого – із 1686 р. Ці споруди прилягали до палацового корпусу зі сторони італійського парку у вигляді еркерів. Їх архітектурна форма була доволі цікавою: на рівні першого поверху – це відкриті паркові альтани, із кабінетами на рівні другого. Протягом 1681 року (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282. – С. 36*) – 1685 рр. (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282. – С. 13*) відбулась перерва в їх будівництві, проте після 1685 р. повністю завершено спорудження другого кабінету та реставровано перший, який стояв без накриття, ймовірно пошкоджений впливом погодних умов. На ці роботи з замкової каси видано 7 тис. цегли (*AGAD. – Zbiór A. Czolowskiego. – Sygn. 402. – S. 53*). У 1686 р. обидва кабінети перекрито білою бляхою, а також виготовлено для них галки, шапки та вітряки, над якими працювали бляхарі зі Львова, влаштовано кам'яне обрамлення вікон і дверей. Камінь для цих робіт, як і інших об'єктів в місті, привезено з Полян. Оздоблювальні роботи в замкових кабінетах здійснював майстер на ім'я Бартош (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 2475. – С. 92*). У період із 1686 по 1689 рр. тут покладено мощення, влаштовано дерев'яні стелі.

У 1681 р. розпочато роботи коло замкової бібліотеки, зокрема, над нею змінено дахівку (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 2475. – С. 136*), також при цих роботах згадані столярі та малярі. В. Александрович навів відомості стосовно переліку робіт виконаних Іваном Рутковичем у Жовківській замковій бібліотеці, де він золотив стелі, тушував та лакував у ній якусь квітку (*Александрович, 1994: 63*).

Крім зовнішніх перетворень, у Жовківському замку активно проходили внутрішні оздоблювальні роботи. У 1681 р. покладено мармурове мощення в кімнаті короля (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282. – С. 122*), а також перед столовою кімнатою (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282. – С. 121*), виготовлено віконниці для нижніх покоїв палацового корпусу (*НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282. – С. 101*). 1688 р. розпочато оздоблення великої зали в палацовому корпусі, за що сплачено 2070,27 злотих (*AGAD. – Zbiór A. Czolowskiego. – Sygn. 402. – S. 26*). Згідно з записами видатків королівської каси у 1684–1685 рр. Іван Руткович, крім згаданих вище робіт, здійснював реставрацію великої картини перед ідальнею, ґрунтував різьблені волоти в кабінеті короля, малював балюстради в ідальні (*Александрович, 1994: 63*). Загалом, тему діяльності малярів, які

працювали при дворі Яна III, детально окреслено в працях українських та польських дослідників, таких як: Віра Свенціцька (*Свенціцька, 1966; Свенціцька, Сидор, 1990*), Володимир Александрович (*Александрович, 1990; 1994; 1998*), Володимир Овсійчук (*Овсійчук, 1991*), Павло Жолтовський (*Жолтовський, 1962: 189–232*), Тадеуш Маньковський (*Mańkowski, 1948: 127–152*), Мечислав Генбарович (*Gębarowicz, 1973: 117–123*), Ванда Дрецька (*Drecka, 1977: 127–185*) та ін.

Демян Росвич із сином, Іван Руткович, Юрій Шимонович-молодший, Тимофій Стислович, Василь Петранович – це неповний перелік майстрів, які поза релігійним напрямом своєї діяльності, також активно працювали над замковими замовленнями. Більшість з них були задіяні при оздобленні замкових покоїв та лазень в італійському парку.

На початку 80 років XVII ст. за замком ліквідовано кіпець, а на його місці закладено італійський парк, із двома терасами верхньою та нижньою, розділених підпірною стіною шириною 0,7 м (*Іванишин, 2017*), увінчаною білокам'яною балюстрадою, яка завершувалась сходами з обох боків, що вели на нижню терасу. Детальний опис замкового парку здійснив Т. Бернатович (*Bernatowicz, 1998: 203–213*), публікуючи план А. Каstellі. Крім того, вигляд парку із детальною характеристикою рослинності та об'єктів, які знаходились на його території, детально описано в інвентарі 1743 р. (*ЛННБ. – Ф.141. – Оп. 1. – Спр. 484*) та наступних такого типу документах.

Записи книг видатків королівської каси дозволили скласти доволі докладний перелік робіт, що проводились у замковому парку в період його закладення. Зокрема у 1688 р. вимурувано восьмигранний фонтан на верхній терасі парку, дно якого, згідно з описами, було мармуровим, а сам резервуар для води білокам'яним (*ЛННБ. – Ф. 141. – Оп. 1. – Спр. 484. – Арк. 6 зв.*). Документальні відомості підтверджують археологічні дослідження, які проводились в замковому парку у серпні 2017 р. (*Іванишин, 2017*). У 1688 р. відбулось тинькування муру довкола замку, саме тоді він набув рис резиденції зовні, до цього часу зберігаючи грізний вигляд неприступної фортеці (*НІАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 2475. – С. 28*).

З південно-західної сторони замку, на річці Свині зведено дві лазні, які слугували літніми павільйонами для його власників. Дослідник, Т. Маньковський, проводить аналогії із лазнями Станіслава Гераклія Любомирського в Уяздові (*Mańkowski, 1948: 136*). Жовківські павільйони схожі між собою зовні, дещо відрізнялись у внутрішньому

розплануванні. В одному із них були влаштовані сіни, великий покій та дві бічні алькови, натомість другий павільйон окрім сіней, покою та алькови мав ще два приміщення. Перше – це лазня, в другому влаштована ванна. В касових книгах маємо запис щодо її встановлення у 1689 р. на спеціальних дубових брусах (НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 2475. – С. 85). У тому ж році в лазнях підбивали стелі, цими роботами керував Петро Львів'янин (НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 2475. – С. 105). Інтер'єри лазень були пишно оздоблені, а їх речове наповнення просто вражало, що стає зрозумілим з аналізу змісту інвентарних описів із 1728 р. (AGAD. – *Zbiór Człowskięgo*. – *Sygn.* 394. – *S.* 114–124). Над оздобленням інтер'єрів лазні працював маляр Тимофій, про якого вперше згадує Т. Маньковський. Цей майстер, згідно з відомостями дослідника, перебував на службі при замку до 1694 р. Натомість, є запис із 1699 року, із зазначенням імені того ж маляра Тимофія при дворі в Жовкві (НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 2475. – С. 4а).

Перед 1681 р., Я. Собеський заклав при замку будівництво арсеналу, який нічим не поступався львівському, виходячи зі змісту інвентарного опису 1699 р. (П'єх, 2012: 346–348). Тут зберігалось понад 40 гармат різного калібру, велика кількість стрілецької зброї – мушкетів, гаківниць тощо. Станом на 1681 р. із замкової королівської каси видано кошти на мурування брами до “sekhauszu” (НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 282. – С. 101), який на той час був уже вимуруваний. Відповідно до наступних записів маємо перерву аж у 7 років. Активність робіт коло арсеналу простежується уже з 1688 р., коли вимурувано карниз, перекрито дахівкою та встановлено капітелі на колонах брами (НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 2475. – С. 85).

24 березня 1698 р. після смерті Яна III (1696 р.) у Львові здійснено поділ спадку короля. Жовква з навколишніми селами перейшла до Константина Собеського. Незважаючи на відсутність нового власника, роботи при замку все ж тривали, проте їх розмах був значно скромнішим. Про деякі з них, свідчать записи в книгах видатків замкової каси за 1699 р. Зокрема, завершено роботи коло замкового парку, є згадки про встановлення кам'яних балясин на парковій балюстраді (НИАБ. – Ф. 694. – Оп. 7. – Д. 2512. – С. 16), проводились дрібні ремонтні роботи коло альтанок.

Зауважимо, що Я. Собеський, перебуваючи у статусі короля й володіючи численними маєтностями, провадив архітектурні перетворення Жовківського замку протягом двох десятиліть із

значними перервами, інколи у кілька років. Фактично, із обставин розподілу спадку по Я. Собеському, який дуже детально описав Кшиштоф Косажецький (*Kossarzecki, 2012: 13–29*), стає зрозумілим, що більшість власних коштів король вкладав у свої маєтності та предмети розкоші, не акцентуючи уваги на великих кількостях готівки. По своїй смерті він залишив менше мільйона злотих та ряд боргів, що дуже розчарувало його спадкоємців, які розраховували на значно більші суми.

Упродовж XVII – на початку XVIII ст. Жовківський замок відігравав провідну роль в оборонній системі цілого міста, прикриваючи південно-західні рубежі. Запроектовані комунікаційні галереї з бійницями на рівні другого ярусу замку, дозволяли швидко перегруповуватись і активно вести оборону об'єкта. Суттєво підсилював обороноздатність Жовківської твердині, збудований у 80 роках XVII ст. арсенал, який в свої кращі часи налічував понад 40 гармат різного калібру. Проте, ключову роль в обороноздатності досліджуваного об'єкта відіграли його вигідне географічне розташування та система бастионних укріплень, які трансформувались під впливом місцевого рельєфу.

Використані посилання

Archiwum Główne Akt Dawnych (далі – AGAD). Zbiór Aleksandra Czołowskiego. Sygn. 394.

AGAD. Zbiór A. Czołowskiego. Sygn. 402.

AGAD. Zbiór A. Czołowskiego. Sygn. 404.

Aftanazy R., Baranowski A. (red.) 1990. *Materiały do dziejów rezydencji. Dawne województwo ruskie: ziemia halicka i lwowska*. T. 7A. Warszawa, s. 562–594.

Bernatowicz T. 1998. *Rezydencja Sobieskich i Radziwiłłów w Żółkwi w świetle nieznanego planu Antonia Castello. Prace dedykowane Karolinie Lanckorońskiej w stulecie urodzin*. T. 13. Ikonotheka. Warszawa, s. 203–213.

Bernatowicz T. 2009. *Królewska rezydencja w żółkwi w XVIII wieku. "Ad Villam Novam"*. T. 2. Warszawa, s. 49–67.

Czołowski A. 1892. *Dawne zamki i twierdzenia Rusi Halickiej. Teki konserwatorska*. T. 1. Lwów, s.128–132.

Drecka W. 1977. *Na tropach obrazów ze zbiorów Jana III. Studia Wilanowskie*. T. 1. Warszawa, s.127–185.

Gębarowicz M. 1973. *Materiały źródłowe do dziejów kultury i sztuki XVI–XVIII wieku*. Wrocław, s.117–123.

Grzegorzewska S. 1887. *Pamiętnik o Maryi Wesslównie królewiczowej Konstantowej Sobieskiej. Czytelnik*, Druk. W. Noskowskiego. Warszawa, 332 s.

Kossarzecki K. 2012. *Źródła do dziejów Sobieskich z Archiwum w Mińsku i zbiorów francuzkich. "Ad Villam Novam"*. T. 7. Warszawa, 187 s.

Lietuvos valstybės istorijos archyvas (далі – LVIA). Ф. 459 (Комиссия по исследованию долгов Радзивиллов). Оп. 1. Д. 1472.

Mańkowski T. 1948. Mecenat Jana III w Zółkwi. *Prace komisji historii sztuki*. Т. 9. Kraków, s. 127–152.

Mańkowski T. 1950. Malarstwo na dworze Jana III. *Biuletyn Historii Sztuki*. Nr.1–4. Warszawa, s. 201–288.

Miłobędzki A. 1980. *Architektura polska w XVII wieku*. Т. 1. Warszawa, s. 398–398.

Osiński M. 1933. *Zamek w Zółkwi*. Lwów, 140 [2] s.

Skrzypietz A. 2011. *Królewscy synowie Jakub, Aleksander i Konstanty Sobiescy*. Katowice, 668 s.

Александрович В. С. 1990. *Майстер Юрїї Шимонович-старший*. Львів: Образотворче мистецтво, № 1, с. 17–18.

Александрович В. С. 1994. Українські малярі польського короля Яна III Собеського. *Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ у Львові 1992 – жовтень 1993 р.*, Львів, с. 17–148.

Александрович В. С. 1998. Початки жовківського мистецького осередку. *Збірник матеріалів українсько-польського практичного семінару “Історична, мистецька та архітектурна спадщина Жовкви: проблеми охорони, реставрації та використання”* в рамках проекту “Вирішення соціально-економічних проблем Жовкви з використанням її культурної спадщини” за участю Фонду Євразія та Міжнародного Фонду “Відродження” при підтримці Агенства США з Міжнародного Розвитку, Жовква, Львів, 23–24 квітня 1998 р., с. 103–105.

Жолтовський П. М. 1962. Словник-довідник художників, що працювали на Україні у XIV–XVIII ст. *Матеріали з етнографії та мистецтвознавства*. Київ, Вип. 7–8, 179 с.

Іванишин Т. З. 2017. *Польовий щоденник археологічних досліджень в замковому парку в Жовкві* (рукопис).

Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаніка. *Відділ рукописів (далі – ЛННБ)*. Ф. 141. Оп. 1. Спр. 484.

ЛННБ. Ф.141. Оп. 1. Спр. 485.

Лукомський Ю. В., Іванишин Т. З. 2009. *Звіт про археологічно-архітектурні дослідження оборонних споруд та вузла в’їзної брами замку у місті Жовква 2009 року*. Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, Державний історико-архітектурний заповідник у м. Жовкві. Львів, Жовква.

Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка (далі – НБ ЛНУ). Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка. Ф. 1. Спр. 605 III.

Нацьянальны гістарычны архіў Беларусі (далі – НГАБ). Ф. 694 (Радзивиллы, князья). Оп. 7. Д. 282.

НІАБ. Ф. 694. Оп. 7. Д. 2475.

НІАБ. Ф. 694. Оп. 7. Д. 2612.

Овсійчук В. А. 1991. *Майстри українського бароко. Жовківський художній осередок*. Київ: «Наукова думка», 400 с.

П’єх Н.Р. (ред.) 2012. *Inwentarz cekauzu Żółkiewskiego spisany 1699 Anno, Жовква крізь століття*. Львів, вип. 2, с. 346–348.

Свенціцька В. І. 1966. *Іван Руткович і становлення реалізму в українському малярстві XVII ст.* Київ: «Наукова думка», 180 с.

Свенціцька В. І., Сидор О. Ф. 1990. *Спадщина віків. Українське малярство XIV–XVIII століть у музейних колекціях Львова*. Львів: Каменяр, 72 с.

References

- Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD). Zbiór Aleksandra Czołowskiego – Sygn. 394 (pl).
- AGAD. Zbiór A. Czołowskiego. Sygn. 402 (pl).
- AGAD. Zbiór A. Czołowskiego. Sygn. 404 (pl).
- Aftanazy R., Baranowski A. (red.) 1990. Materiały do dziejów rezydencji. Dawne województwo ruskie: ziemia halicka i lwowska. T. 7A. Warszawa, s. 562–594 (pl).
- Bernatowicz T. 1998. Rezydencja Sobieskich i Radziwiłłów w Żółkwi w świetle nieznanego planu Antonia Castello. Prace dedykowane Karolinie Lanckorońskiej w stulecie urodzin. T. 13. Ikonotheka. Warszawa, s. 203–213 (pl).
- Bernatowicz T. 2009. Królewska rezydencja w żółkwi w XVIII wieku. “Ad Villam Novam”. T. 2. Warszawa, s. 49–67 (pl).
- Czołowski A. 1892. Dawne zamki i twierdza Rusi Halickiej. Teka konserwatorska. T. 1. Lwów, s.128–132 (pl).
- Drecka W. 1977. Na tropach obrazów ze zbiorów Jana III. Studia Wilanowskie. T. 1. Warszawa, s.127–185 (pl).
- Gębarowicz M. 1973. Materiały źródłowe do dziejów kultury i sztuki XVI–XVIII wieku. Wrocław, s.117–123 (pl).
- Grzegorzewska S. 1887. Pamiętnik o Maryi Wessłównie królewiczowej Konstantowej Sobieskiej. Czytelnik, Druk. W.Noskowskiego. Warszawa, 332 s. (pl).
- Kosszarzecki K. 2012. Źródła do dziejów Sobieskich z Archiwum w Mińsku i zbiorów francuzkich. “Ad Villam Novam”. T. 7. Warszawa, 187 s. (pl).
- Lietuvos valstybės istorijos archyvas (dalei – LVIA). Ф. 459 (Комиссия по исследованию долгов Радзивиллов). Оп. 1. Д. 1472.
- Mańkowski T. 1948. Mecenat Jana III w Żółkwi. Prace komisji historii sztuki. T. 9. Kraków, s. 127–152 (pl).
- Mańkowski T. 1950. Malarstwo na dworze Jana III. Biuletyn Historii Sztuki. Nr.1–4. Warszawa, s. 201–288 (pl).
- Miłobędzki A. 1980. Architektura polska w XVII wieku. T. 1. Warszawa, s. 398–398 (pl).
- Osiński M. 1933. Zamek w Żółkwi. Lwów, 140 [2] s. (pl).
- Skrzypietz A. 2011. Królewscy synowie Jakub, Aleksander i Konstanty Sobiescy. Katowice, 668 s. (pl).
- Aleksandrovich V. S. 1990. Meister Yuriy Shimonovich Sr. Lviv: Obrazotvorche mystetvo, No. 1, pp. 17–18 (ukr).
- Aleksandrovych, V. 1994. Ukrainian painters of the Polish king Jan III Sobieski. Materials of the meetings of the Historical and Archeographic Commissions of the NTSh in Lviv (February 1992 – October 1993), Lviv, pp. 17–148 (ukr).
- Aleksandrovych, V. 1998. The Beginnings of the Zhovkva Art Center. Collection of materials of the Ukrainian-Polish scientific and practical seminar "Historical, artistic and architectural heritage of Zhovkva: problems of restoration and use", Zhovkva, Lviv, April 23-24, 1998, p. 103–105 (ukr).
- Zholtoivskyi P. 1983. Artistic life in Ukraine in the XVI–XVIII centuries. Materials on ethnography and art. Kiev, Iss. 7–8, 179 p. (ukr).
- Ivanyshyn T. 2017. Field diary of archaeological research in the castle park in Zhovkva, (manuscript) (ukr).
- The Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific Library of Ukraine (LNSL). F. 141, In. 1, F. 484.
- LNSL. F. 141, In. 1, F. 485.

Lukomsky Y., Ivanyshyn T. 2009. Report on archeological and architectural research of defense buildings and the gateway entrance gate in Zhovkva in 2009. Ministry of Regional Development and Construction of Ukraine, State Historical and Architectural Reserve in Zhovkva. Lviv, Zhovkva (ukr).

Scientific Library of the I. Franko Lviv National University. Department of handwritten, early printed and rare books by them. F. P. Maximenko. F. 1, F. 605 III.

State Historical archive of Belarus, F. 694, In. 7, F. 282.

State Historical archive of Belarus, F. 694, In. 7, F. 2475.

State Historical archive of Belarus, F. 694, In. 7, F. 2612.

Ovsiichuk, V. (1991). Masters of the Ukrainian Baroque. Zhovkva Art Center. Kyiv: Naukova dumka, 400 p. (ukr).

Piekh, N. 2012. Inwentarz cekauzu Żółkiewskiego spisany 1699 Anno. Zhovkva through centuries, 2, pp. 346–348 (pl).

Svientsitska, V. 1966. Ivan Rutkovich and the formation of realism in the Ukrainian painting of the XVII century. Kyiv: Naukova dumka, 180 p. (ukr).

Svetsitska, V. Sidor, O. 1990. Heritage of the ages. Ukrainian painting of the 14th-18th centuries in the museum collections of Lviv. Lviv: Kamenyar, 72 p. (ukr).

Piekh Natalia

ARCHITECTURAL CHANGES OF ZHOVKVA CASTLE DURING THE TIMES OF JAN SOBIESKI

In this article the history of architectural transformations that took place in Zhovkva castle during the management of Jan Sobieski is traced. In particular, the state of the investigated object in the given of historical period is characterized on the basis of already known primary sources – plans, inventory descriptions, financial books and other written materials, as well as the whole spectrum of scientific developments on this issue of domestic and foreign science. An attempt was made to reconstruct the appearance of the castle in the complex with the data of archaeological and architectural research, as a result of which the chronology and the list of works, as well as the names of the masters involved in the process of the reconstruction of the Zhovkva castle in the times of Jan Sobieski, were specified in detail. This study made it possible to distinguish several main periods of castle modification in the given chronological framework: the pre-royal period, which was characterized by minor changes; early royal – perestroika, which were occasional; the late royal period is the cardinal transformation of a well-fortified castle into a lush Baroque residence.

The key place in these processes of modification of the object under study was the artistic tastes of Jan III Sobski, the level of education, as well as the change in the socio-legal status of the host. Just after his accession to the throne of the Rzeczpospolita, the castle of Zhovkva has become key, being one of the king's main residences, which in turn prompted him to change his appearance with bringing to the best European models.

In particular, the article identifies the major transformations in the palace building with adjacent towers, defines the list of interior finishing works, establishes the probable time for the construction of large parade stairs, outlines a complex of works for the construction of the castle arsenal, laying and arrangement of the park.

Keywords: Zhovkva, castle, palace building, park, arsenal.